

EK (10)

KEŞMİR RAPORU

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Turgut Tekin, Ali Karataş, Ali İbrahim Tutu, Lütfi Doğan, Recep Kırış, İsmail Amasyalı, Mahmut Orhon

I. GİRİŞ:

A. Ziyaret tarihleri ve Delegasyon üyeleri:

Komisyonomuzun 2 Haziran 1994 tarihli 13. toplantısında, Pakistan Hükümetince Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına iletilen davet uyarınca, Keşmir'de insan hakları ihlallerine dair incelemeler yapmak, mülteci kamplarını ziyaret etmek, yetkililerle ve Keşmir liderleriyle temaslarda bulunmak üzere bir Alt Komisyon görevlendirilmesine karar verilmiştir.

Alt Komisyonunda aşağıda belirtilen Komisyonomuz üyeleri yer almıştır:

- Sabri YAVUZ, Komisyon Başkanı, Kırşehir Milletvekili
- Turgut TEKİN, Adana Milletvekili
- Lütfi DOĞAN, Gümüşhane Milletvekili,

Ayrıca Komisyon Müşaviri Feride EROĞLU da Delegasyonda yer almıştır.

Delegasyon söz konusu ziyaretini 29 Haziran - 5 Temmuz 1994 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir.

B. Delegasyonca yapılan görüşmeler:

Delegasyonumuz Keşmir sorunu ve Keşmir halkının temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı konularında görüş alışverişinde bulunmak, Pakistan makamlarının bu konulardaki yaklaşımları ve konuyla ilgili son gelişmeler konusunda bilgi almak amacıyla aşağıda belirtilen yetkililerle 29 Haziran - 5 Temmuz 1994 tarihleri arasında görüşmelerde bulunmuştur:

İslamabad'da:

- Pakistan Devlet Başkanı *Farooq Ahmad Khan Leghari*
- Pakistan Senato Başkanı *Wasim Sajjad*
- Pakistan Millet Meclisi Başkanı *Syed Yousaf Raza Gilani*
- Pakistan Dışişleri Bakanı *Sardar Aseff Ahmad Ali*
- Pakistan Dışişleri Müsteşar yardımcısı *Mr. Khalid Saleem*
- Millet Meclisi Keşmir Özel Komitesi Başkanı *Nawabzada Nasrullah Khan* ve Komite üyeleri
- Millet Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Başkanı *Maulana Fazal-ur-Rehman*
- Pakistan İnsan Hakları Cemiyeti Başkanı *S.M.Zafar* ve Cemiyet üyeleri

Muzaffarabad'da:

- Azad Jammu ve Keşmir Devlet Başkanı *Sardar Sikandar Hayat Khan*
- Azad Jammu ve Keşmir Meclis Başkanı *Sardar Abdul Rashid Abbasi*
- Azad Jammu ve Keşmir Başbakanı *Sardar Abdul Qayyum Khan*
- Hürriyat Konferansının Tüm Parti Temsilcileri (*Mehmood Ahmad Sagar, Syed Yousaf Naseem, Tahir Masood* ve *Dr. Haider Hijazi* ile diğer temsilciler)
- Azad Keşmir Cemaat-i-İslami lideri *Abdul Rashid Tarrabi*

Lahor'da:

- Pencap Valisi *Ch.Muhammad Altaf Hussain*
- Pencap Meclis Başkanı *Muhammad Haneef Ramay*
- Pencap Başbakanı *Mian Manzoor Ahmed Wattoo*

Karaçi'de

- Sind Valisi *Mahmoud A. Haroon*
- Sind Meclis Başkanı *Ghous Bux Khan Mehr*
- Sind Başbakanı *Syed Abdullah Shah*

Delegasyonumuz 1-2 Temmuz 1994 tarihlerinde Keşmir Özel Komitesi Başkanı *Nawabzada Nasrullah Khan*, Millet Meclisi Üyesi *Ghulam Mustafa Jatoi* ve Senatör *Shafqat Mehmood* ile birlikte Muzaffarabad ziyareti sırasında AMBORE ve BRAR KOT Mülteci kamplarını ziyaret etmiş, kamplarda kalmakta olan mültecilerle görüşmüştür.

2 Temmuz 1994 tarihinde Kontrol Şeridine gitmek amacıyla helikopterle Chakothe'ye giden delegasyonumuz aynı gün sabahı Hindistan

yönetimi altındaki Keşmir'den ateş açılarak ateşkesin ihlal edilmesi üzerine can güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle Kontrol Şeridine gidememiştir. Chakotki'de kontrol hattından 1 kilometre uzaklıktaki gözlem noktasına gidilmiş ve Komutan *Brigadier Shahid*'den sınırdaki uygulamalar hakkında bilgi alınmıştır.

II. Ziyaret Sırasında Gözlemlenen Durumlar:

Keşmir sorununun tarihçesi:

Keşmir sorununun başlangıcı İngiltere'nin idaresindeki alt kıtadan 1947'de ayrılması üzerine alt kıtayı oluşturan eyaletlerin Pakistan ile Hindistan arasında paylaşılması dönemine uzanmaktadır. Paylaşımında eyaletlerin sakinlerinin arzuları ve coğrafi konumlarının dikkate alınması ilkesi benimsenmiştir. Sonuçta Hinduların çoğunlukta olduğu eyaletler Hindistan'ı seçerken Müslümanların çoğunlukta yaşadığı eyaletler Pakistan'ı seçmişlerdir.

Keşmir ahalisinin büyük çoğunluğu Müslüman olmasına ve Keşmir'in coğrafi konumu itibariyle Pakistan'a yakın bulunmasına rağmen Keşmir Mihracesi Ekim 1947'de bölgesini Hindistan'la birleştirdiğini açıklamıştır. Bu karar Keşmir halkının yoğun itirazlarına ve tepkilerine yol açmış, Hindistan'ın bölgeye asker sevketmesi üzerine gelişmeler Pakistan ile Hindistan arasında bir savaşa dönüşmüştür. Bu savaş sonucunda Keşmir 1948'de ikiye bölünmüş, bir bölümü Pakistan (Azad Jammu ve Keşmir), bir bölümü de Hindistan kontrolüne girmiştir.

Konu 1948'den beri Birleşmiş Milletler'in gündemine getirilmiştir. Güvenlik Konseyi 1949-1952 yılları arasında peşpeşe aldığı kararlarla Keşmir'in öncelikle askerden arındırılması gerektiğini, Jammu ve Keşmir'in nihai durumunun Birleşmiş Milletler gözetiminde, adil ve özgür bir plebisitle demokratik bir şekilde halkın iradesiyle belirleneceğini vurgulamıştır. Hint liderleri de, başta Nehru olmak üzere, Keşmir'i ilhak etmediklerini, kanun ve düzen sağlandıktan sonra Jammu ve Keşmir eyaletinin geleceğinin halkın tercihiyle belirleneceğini birçok kez belirtmişlerdir. Sorun bilahere değişik tarihlerde yine Birleşmiş Milletler gündemine getirilmiş, Pakistan ile Hindistan arasında görüşülmüş, ancak plebisit yapılması konusunda Hindistan konuyu sürüncemede bırakmak tutumunu sürdürmüştür. Bölgede durum 1964'den sonra gerginleşmeye başlamış ve sonuçta Eylül 1965 de Keşmir'de ikinci defa savaş meydana gelmiştir. Ateşkesten sonra eski fiili hudut hattı bazı küçük değişikliklerle yeniden tesis edilmiştir.

Bu tarihten sonra Hindistan Keşmir'i kendi iç meselesi olarak görmeye başlamıştır. Bu çerçevede Hindistan Keşmir'de muhtelif tarihlerde yapılan genel seçimlerde halkın arzusunun belirlenmiş olduğunu, dolayısıyla plebisite gerek olmadığını savunmaktadır.

Hindistan ile Pakistan arasındaki 1971 savaşı sırasında Keşmir'deki sınır hattında da çatışmalar olmuş ve savaştan sonra hudut yer yer bazı küçük değişikliklere uğramıştır. İki ülke arasında 1972'de imzalanan Simla Anlaşması'nın Keşmir sorunu ile ilgili hükümlerine göre taraflar kendi pozisyonlarını saklı tutmak kaydıyla 1971 savaşını sona erdiren ateşkes neticesinde çıkan kontrol hattına saygı göstermeyi üstlenmişlerdir. Taraflar ayrıca Keşmir konusunu nihai olarak çözümlenmek taahhüdünü altına girmişlerdir. Ancak bu hükümler uygulanmamıştır.

Hindistan yönetimi altındaki Keşmir'in Hint toprağı olduğunda ısrar ederken Pakistan iki seçenekli plebisit yapılmasını Keşmirîlilerin Hindistan veya Pakistan'a ilhak tercihlerini kullanmalarını savunmaktadır.

Bugünkü durum:

Hint idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'de durum şaibeli 1987 seçimleri ve Afgan savaşı sonrası gerginleşmeye başlamış, 1990 da Srinagar'da Hint yönetimine karşı başlayan yoğun gösteriler ve ayrılıkçı grupların eylemleri Hint güvenlik kuvvetlerinin şiddetle karşılık vermesi ile bastırılmıştır. O zamandan bu yana olağanüstü dönem uygulamaları, sokağa çıkma yasakları ve aşırı katı yasaların uygulanmaya başlandığı bölgeden yoğun insan hakları ihlallerine ilişkin şikayetler bildirilmekte ve Hint idaresinden çıkarak Pakistan'a katılmak veya bağımsızlık isteyen silahlı eylemci gruplarla Hint güvenlik kuvvetleri arasında süren mücadelede en büyük zararı bölgede yaşayan sivil halkın, özellikle kadın ve çocukların gördüğü belirtilmektedir.

İnsan Hakları İhlalleri:

Keşmir halkının maruz kaldığı insan hakları ihlalleri çeşitli uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarına konu oluşturmuş, Asia Watch & Physicians for Human Rights, Amnesty International ve International Federation for Human Rights gibi kuruluşlar, Hindistan'daki insan hakları kuruluşları, kadın örgütleri Keşmir'deki yoğun insan hakları ihlalleri konusunda, özellikle son dört yıla ilişkin kapsamlı raporlar yayınlamışlardır. Uluslararası basında Hint idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'de yaşanan insan hakları ihlalleri konusuna, basın organlarında örnek olaylar ve gözlemlerle yer verilmiştir. Başka bir deyişle, bu bölgede yaşanan

trajik insan hakları ihlalleri hakkında uluslararası kuruluşlar, basın ve kamuoyu belgelerle, raporlarla, tanıklarla sağlanmış bilgi sahibidirler.

Gerek bu raporlarda, gerekse Pakistan makamlarıyla ve Azad Jammu Keşmir liderleriyle yaptığımız görüşmelerde, 1990 yılı başlarından bu yana Hindistan yönetimindeki Jammu ve Keşmir'in Hindistan güvenlik kuvvetleri ile bağımsızlık ya da Pakistan'a katılma yanlısı olan Müslümanlar arasındaki şiddetli çatışmalara sahne olduğu, Hint birliklerinin silahlı grupları bastırma çabalarında sivil halkı artan bir şekilde hedef aldığı, bu doğrultuda bölgede yargısız infazlar, tecavüzler, işkenceler, kayıplar ve yaygın insan hakları ihlallerinin yaşandığı bildirilmektedir.

Heyetimizce ziyaret edilen **AMBORE** ve **BRAR KOT** Mülteci Kamplarında mültecilerle yapılan görüşmelerde; mülteciler Hint güvenlik kuvvetlerinin baskı ve şiddet uygulamaları, can güvenliklerinin olmaması nedeniyle evlerini terketmek zorunda kaldıklarını, bölgede yarım milyon civarında asker bulunduğunu ve güvenlik kuvvetlerinin uyarısız, arama izni olmaksızın herkesin evine girip arama yapabildiğini, istedikleri herkesi tutuklayıp istedikleri sürece tutabildikleri ve nerede tuttuklarını açıklamak zorunda olmadıklarını, Hindistan idaresi altındaki Keşmir'de sokağa çıkma yasakları yüzünden hastaların hastaneye gidemediklerini, ambulans sürücülerinin dövülüp, vurulduğunu, geçiş belgelerine Hint güvenlik kuvvetlerince itibar edilmediğini, hayati önemdeki ilaç ve tıbbi malzemenin temin edilemediğini, hastanelerin terörist barındırıp, silah sakladıkları iddiasıyla arandığı, arama sırasında hastalara kötü davranıldığını, doktorların hastalara müdahalesinin engellendiğini, evlerinin, işyerlerinin, okulların ve camilerin ateşe verildiğini, güvenlik kuvvetlerinin elindeki ölümlerin hatta canlı tutukluların böbrek vs. gibi organlarının kendi istemleri dışında alındığını, ordu sorgulama merkezlerinde tutuklulara ağır işkenceler yapıldığını, Hindistan yönetimindeki Jammu ve Keşmir'de çok yoğun insan hakları ihlalleri yaşandığını ifade etmişlerdir.

Ambore Kampındaki mültecilerden *Mouhammed Younus*, Baramoula bölgesinden geldiğini, Hint askerlerince 3 ay gözaltında tutulduğunu, yoğun fiziki işkencelere maruz kaldığını, ayaklarının kırıldığını ve sakat kaldığını, kızının halen Baramoula'da olduğunu ancak kendisinden haber alamadığını ve can güvenliğinden endişe ettiğini beyan etmiştir.

Reshid adlı mülteci Kapwara bölgesinden geldiğini, bir gece yarısı Hint askerlerince gözaltına alındığını, çocuklarının da kendisiyle birlikte geldiğini, küçük kızlarını kendisinden alarak duvara vurduklarını, odaya kilitlediklerini, mücahitlerin isimlerini, direnişçilerin nereden geldiklerini

öğrenmek için kendisine elektrik işkencesi yapıldığını, ellerinin bu işkenceler sonucu sakat kaldığını, soğuk suya tutulmak ve tırnaklara iğne batırmak, kadınlara tecavüz, öldürme gibi uygulamaların, yöntemlerin Hint askerlerince sürekli kullanıldığını beyan etmiştir.

Chakothi'de Tugay Komutanı *Brigadier Shahid*, Kontrol Hattının öte yanındaki Hint askerlerinin 20 kilometre güvenlik şeridi oluşturduğunu, ilk 8 kilometreye mayın döşeyip siperler kazdıklarını, buralarda yaşayan insanların evlerinden dışarı çıkamadıklarını, her gece ve sabah evlerinin aranıp kontrol edildiğini, bölgede yedekler dışında yarım milyon civarında Hint askeri bulunduğunu, yakında bu sayının bir buçuk milyona çıkacağını haber aldıklarını, oralarda yaşayan Keşmirhilerin mülteci kamplarına göç etmeye zorlandığını, hergün ateşkesin ihlal edildiğini, hiçbir neden olmadan insanlara ve hayvanlara ateş açıldığını, okulların ve camilerin hedef seçildiğini, nehirden elleri arkadan telefon telleriyle bağlanmış, işkence görmüş cesetler çıkardıklarını, bir kaç ay önce altı kişilik bir aile Azad Keşmir tarafına geçerken kucağında bebek taşıyan kadına ateş açılarak öldürüldüğünü, cesedin kendi askerlerince bulunduğunu, genç bir kızın sınırı geçerken mayın patlaması sonucu bacağını kaybettiğini, 8 hafta önce su almaya giden iki kadına ateş açılması sonucu birinin öldüğünü diğerinin boynundan yaralandığını, bölgedeki sivil halkın sürekli tehdit altında yaşayıp can güvenliklerinin bulunmadığını, Hint askerlerince sürekli ateş açılması sonucu yolların kullanılmadığını, insanların günlük ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ifade etmiştir.

Pakistan İnsan Hakları Cemiyeti ile 30 Haziran'da İslamabad'da yapılan toplantıda Delegasyonumuza; Hint idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'deki uygulamalar, insan hakları ihlalleri ile yürürlükteki yasa ve kurallar hakkında bilgi verilmiştir. Hint idaresi altındaki Keşmir halkının özgürleşmek istediği, bölgedeki silahlı şiddet ve baskı uygulamaları yüzünden tüm sosyal sistemin çöktüğü, eğitim ve sağlık hizmetlerinin tamamen kesildiği, halkın iradesini kırmak için toplu tecavüzler yaşandığı, bazı şehirlerin tamamen yok edildiği, insanların sürüldüğü ifade edilmiş bölgede uygulanan yasalar hakkında bilgi verilmiştir.

Bölgede uygulanan Terörist ve Yıkıcı Faaliyetler (Önleme) Yasası (*Terrorist and Disruptive Activities(Prevention) Act (TADA)*), Ulusal Güvenlik Yasası (*The National Security Act*) (NSA), Jammu ve Keşmir Kamu Güvenliği Yasası (*The Jammu and Kashmir Public Safety Act*), Silahlı Kuvvetler Özel Yetkiler Yasası (*The Armed Forces Special Powers Act*) gibi özel yasalarla temel hak ve özgürlüklerin evrensel kurallarının ihlal edildiği, mahkemeye çıkarılmaksızın tutukluluk sürelerinin aşırı uzunluğu (bir yıla

kadar), geniş yorumlara açık, belirsiz faaliyetlerin suç olarak nitelendirildiği, güvenlik kuvvetlerinin çok geniş yetkilerle donatıldığı, bu yasaların uygulanması sonucunda 50.000 kadar insanın mahkemeye çıkarılmaksızın cezaevlerinde tutulduğu, 17.000 kadar gencin kayıp olduğu ve cezaevlerinde gözetim merkezlerinde tutulduğu, işkence ve kötü muamelenin yaygınlaştığı ve sorumluların cezasız kaldığı bölgede yaşayanların büyük bir baskı altında tutulduğu ifade edilmiştir.

MÜLTECİ KAMPLARI

Kamp yetkililerince delegasyonumuza, siyasi atmosferin gerginleştiği 1990 yılından beri Hindistan yönetimi altındaki Keşmir'den göçlerin sürdüğü ifade edilmiştir. Mülteci kamplarında aşağıdaki listede gösterilen kayıtlı mültecilere Azad Jammu ve Keşmir Hükümetince mali yardım yapılmakta ve çadırda barındırma, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Yaklaşık 1.000 kadar ailenin de Azad Keşmir'deki akrabalarının yanına sığındıkları, ayrıca Kontrol Hattının Pakistan tarafı civarındaki yerleşim yerlerinde yaşayanların ateşkes ihlallerinden, olaylardan etkilenerek daha güvenli yerlere taşındıkları, 4875 ailenin bu durumda olduğu, böylelikle 24375 kişinin geçici mülteci konumunda oldukları ve Azad Jammu ve Keşmir Hükümetinden mali yardım aldıkları belirtilmiştir.

Mültecilerin geldikleri yerlerin Kapwara ve Baramula gibi, daha çok kontrol şeridine yakın olan, son yıllarda yoğun bir gerginliğin yaşandığı bölgeler olduğu dikkat çekmektedir. Mülteciler bu durumun Hint güvenlik kuvvetlerince, Kontrol hattına yakın köylerde yaşayanların silahlı muhalif gruplara yardım ettiklerinden şüphelenilmesi ve 15 yaşın üzerindeki tüm erkeklere terörist muamelesi yapılmasından, dolayısıyla bu bölgede baskılar sonucu yaşamın giderek imkansızlaşmasından kaynaklandığını, bu köylerde günlük sokağa çıkma yasağı uygulandığını ve askerlerin köylüleri hergün biraraya toplayarak saydıklarını belirtmişlerdir. Mülteciler Keşmir'li resmi görevlilerin de Hint güvenlik kuvvetlerinin şüpheli ve baskıcı tutumundan etkilendiklerini ve evlerini, işlerini terkederek mülteci kamplarına sığınmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Gerçekten de mülteciler arasında resmi görevlilerin özellikle polislerin çokluğu dikkat çekmektedir.

Kampların ziyareti sırasında delegasyonumuz mültecilerin yaşamlarını son derece güç koşullar altında sürdürdüğünü gözlemiştir. Azad Jammu ve Keşmir Hükümeti kısıtlı kaynaklarından kamplara maddi yardım yapmakta, mültecilerin en temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Kamplarda eğitim ve sağlık hizmetleri de çadırlarda ve en temel düzeyde sürdürülmektedir. Komisyonumuz uluslararası kamuoyunun dikkatinin

Keşmir halkının durumuna ve içinde buldukları olumsuz koşullara çekilerek, mülteci kamplarına daha etkili uluslararası insani yardım sağlanmasının da gerekli ve mümkün olacağı görüşündedir.

**Azad Jammu ve Keşmir'de Mülteci Kampları ve Kayıtlı Mülteciler
(Haziran 1994 sonu itibariyle)**

Bölgesi	Mülteci Merkezi	Mülteci aile sayısı	Mülteci sayısı	Geldiği yer
<u>Muzaffarabad</u>				
	Raru/ Ambore	194	940	Kapwara & Baramula bölgeleri
	Authmaqam	123	551	"
	Kamser	210	1197	"
	Brarkote	323	1466	Kapwara bölgesi
	Kayha	52	256	"
	Domishi	34	217	"
	Hirkotli	31	199	"
	With locals	224	451	"
	Hattian	129	511	Baramula bölgesi
	Toplam	1320	5788	
<u>Bagh</u>				
	Bagh	316	1330	Poonch
	Kahutta/Pallana	280	1222	"
	Toplam	596	2552	
<u>Kotli</u>				
	Gulpur/Fatehpur	369	1637	Nakial
<u>Poonch</u>				
	Hajira	9	54	Poonch
	Genel Toplam	2294	10031	

Sonuç ve Öneriler:

* Komisyonumuz, Delegasyonun mülteci kamplarındaki gözlemleri, Pakistan ve Azad Jammu Keşmir liderleriyle yaptığı görüşmeler sonrasında Hindistan yönetimi altındaki Jammu ve Keşmir'de yönetime muhalif silahlı gruplar ile güvenlik kuvvetleri arasındaki çatışmalarda yönetime muhalif grupların bastırılması için aşırı sert, evrensel hukuk ve insan hakları standartlarıyla bağdaşmayan uygulamalarla yoğun insan hakları ihlalleri gerçekleştirildiği, çeşitli uluslararası insan hakları kuruluşlarınca hazırlanan raporlarda da belirtildiği gibi silahlı muhalif grupların şiddet eylemlerini bastırmak için Hint güvenlik kuvvetlerinin bölgedeki sivil halka insan haklarına saygıyla, evrensel insan hakları ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalarda bulunduğu, bölgede durumun giderek gerginleştiği izlenimini edinmiştir. Bu durumda öncelikle silahların susturulması, sorunun barışçı yollardan çözümü için görüşmelere başlanması ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır.

* Hindistan'ın idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'de uluslararası insan hakları kuruluşlarının serbestçe ve herhangi bir müdahale ile karşılaşmadan ziyaretlerine izin verilmesi bölgedeki gerçek durumun herhangi bir şüpheye yer vermeksizin açığa çıkarılmasını mümkün kılacaktır. Öte yandan Keşmir bölgesine uygulanan özel yasaların ivedilikle evrensel hukuk ve insan hakları standartlarına getirilmesi yararlı olacaktır. Çeşitli uluslararası kuruluşların raporlarında belgelenen ve güvenlik kuvvetlerince işlendiği öne sürülen işkence, tecavüz, öldürme, kayıp gibi insanlık suçlarının yasal yollardan mutlaka soruşturulması ve sorumluların cezalandırılması büyük önem taşımaktadır.

* Komisyonumuz Keşmir sorununa Pakistan ve Hindistan arasında yapılacak ikili görüşmeler yoluyla ve uluslararası meşruiyet çerçevesinde bir çözüm bulunması gerektiğine inanmaktadır. Bu doğrultuda Keşmir halkının istemini demokratik bir şekilde belirleyecek özgür ve adil bir plebisit yapılması da dahil olmak üzere Birleşmiş Milletler kararlarının dikkate alınmasının uygun olacağını düşünmektedir. Bu iki ülkenin görüşmelere derhal başlaması amacıyla uluslararası camianın bu ülkeler nezdinde gerekli telkin ve tavsiyelerde bulunması yararlı olacaktır. Pakistan ve Hindistan ile birlikte kontrol hattının iki yanındaki Keşmir'lilerin de çözüm sürecine dahil edilmeleri sorunun barışçı yollardan çözümüne katkı sağlayabilecektir.

* Komisyonumuz bu raporun yalnızca Pakistan tarafındaki Keşmir'de yapılan tespit ve görüşmeleri içerdiğinin, Keşmir konusunda bir raporun bütünlüğünün sağlanması için Hindistan tarafında da benzer bir inceleme yapılması gerektiğinin bilincinde olarak, raporun tek yanlı olarak değerlendirilmemesi,

her iki taraftaki gözlemleri içerecek objektif bir rapor olması için Hindistan tarafındaki Keşmir'e giderek orada da incelemeler ve görüşmeler yapmak istediğini, Hindistan'ın Ankara Büyükelçisi aracılığı ile Hint tarafına iletmiştir. Aradan uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen bu isteğe herhangi bir yanıt alınamaması üzerine Komisyonumuz, raporun güncelliğini yitirmemesi ve Komisyon çalışmalarımızın aksamadan yürütülebilmesi için yayımlanmasına karar vermiştir. Ancak bu raporun yayımlanmasından sonra Hint tarafından olumlu bir yanıt alınması halinde Komisyonumuz Hint tarafındaki Keşmir'de de incelemeler yaparak oradaki gözlem ve görüşmelerini içermek üzere ek bir rapor hazırlayacaktır.